

УДК 338.22+338.054.23

JEL Classification: E6, E31, E32, P52

DOI: 10.15587/2706-5448.2021.224661

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОЛІТИК МІНІМІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Охріменко О. О., Зробок О. О.

Об'єктом дослідження є результативність імплементації заходів у рамках національних політик мінімізації наслідків пандемії COVID-19 окремих країн. Одним з найбільш проблемних місць є формування політики мінімізації наслідків пандемії COVID-19, яка б враховувала специфіку національної економіки, її запас міцності та була спрямована на досягнення поставлених цілей стосовно стабілізації негативних економічних трендів. Пандемія призвела до вимушених карантинних обмежень, які негативно позначились на національних економіках. Неможливість облаштування повноцінних бізнес-процесів призвела до зростання безробіття та соціальної напруги.

Проведено аналіз основних напрямів політики мінімізації наслідків пандемії окремих країн, що склали аналітичну вибірку. Визначено основні характеристики застосовуваних заходів, спрямованих на мінімізацію наслідків пандемії та стабілізацію ситуації в найбільш кризових сегментах економіки: фінансова допомога малому та середньому бізнесу, податкові пільги, збереження робочих місць та допомога з безробіття, стабілізація бюджетної та банківської системи.

В ході дослідження використовувався порівняльний аналіз результативності протистояння пандемії крізь призму прийнятої профільної політики шляхом аналізу динаміки основних макроекономічних показників. Такий методичний підхід передбачає залучення значної бази даних, де представлені основні макроекономічні показники окремих країн та дослідження основних параметрів національних політик. Завдяки цьому забезпечується виявлення зв'язку та співставлення результатів імплементації запланованих заходів. У порівнянні з відомими аналогічними методами даний підхід дозволяє додавати у базу порівняння глобальні індекси в залежності від мети дослідження та трансформувати його предмет.

У прикладному аспекті оцінювання політики протистояння пандемії дозволить у майбутньому мінімізувати витрати часу та ресурсів на вибір та обґрунтування дієвих заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків непередбачуваних подій та спрогнозувати економічні тренди.

Ключові слова: пандемія COVID-19, національна політика, мінімізація негативних наслідків, макроекономічні показники, експертне прогнозування.

1. Вступ

Пандемія COVID-19 стала глобальним викликом для світової економіки та людства. Вимушені карантинні заходи привели до закриття підприємств, транспортних обмежень. Як результат, зростання безробіття, падіння

платоспроможності населення, криза окремих галузей перекреслили плани економічного та соціального розвитку урядів багатьох країн, змусивши переосмислити ступінь ризику та вжити антикризові заходи. Економічну рецесію, яка охопила весь світ, часто порівнюють з наслідками Другої світової війни та економічною депресією 1929–1933 рр.

Все це вимагає від державної влади та міжнародних організацій рішучих і швидких дій з розробки та реалізації політики мінімізації негативних наслідків впливу пандемії COVID-19 на національні економіки. Їх результативність залежить від наявності економічного потенціалу, національної політики протистояння пандемії та швидкості реагування на негативні явища в економіці з боку виконавчої влади.

Проблема оцінювання результативності національних політик протистояння та мінімізації економічних і соціальних наслідків пандемії COVID-19 є актуальною та вимагає всебічного вивчення.

2. Об'єкт дослідження та його технологічний аудит

Об'єктом дослідження є результативність імплементації заходів у рамках національних політик мінімізації наслідків пандемії COVID-19 окремих країн. У межах даного дослідження політика розглядається як інструмент та метод, що сприяють досягненню цільових показників у процесі протистояння та подолання наслідків пандемії. Процес прийняття рішень на державному рівні з огляду на глобальні масштаби пандемії обмежений часовими рамками з огляду на динаміку розгортання рівня захворювання та готовності медичних закладів до прийому значної кількості хворих. Кожна країна має у своєму арсеналі набір інструментів та методів щодо мінімізації наслідків пандемії та балансування соціально-економічного зростання. Зважаючи на майже рівний досвід боротьби з пандемією, урядами країн напрацьовано досвід, що проявляється через систему заходів, прийнятих у різних сегментах державного управління. Разом з тим, зважаючи на безпрецедентний характер добровільних обмежень економічних процесів, недостатньо дослідженою є результативність імплементації національних політик протидії та мінімізації наслідків пандемії. Напрацювання методичного та прикладного характеру в даному напрямку дозволить сформулювати алгоритми реагування на пандемії в майбутньому, що складатимуть основу політики мінімізації її наслідків.

3. Мета та задачі дослідження

Метою роботи є оцінювання результативності національної політики протистояння та мінімізації наслідків пандемії COVID-19 в розрізі окремих країн.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні наукові завдання:

1. Проаналізувати рівень впливу пандемії COVID-19 на світову економіку в цілому та окремі національні економіки.

2. Провести моніторинг національних політик протистояння пандемії та обсяги фінансування основних заходів.

3. Оцінити проведені заходи на предмет їх впливу на поліпшення та стабілізацію ситуації в окремих сегментах економіки.

4. Скласти експертний прогноз розвитку окремих національних економік в залежності від результативності заходів щодо мінімізації наслідків пандемії COVID-19.

4. Дослідження існуючих рішень проблеми

Проблемі впливу пандемії COVID-19 на національну та світову економіку, а також аналізу заходів з мінімізації її наслідків присвячений цілий ряд публікацій вчених. Так, шляхи посилення фіскальних стимулів уряду в процесі подолання наслідків пандемії в Китаї досліджені у роботі [1]. У роботі [2] розглянуто досвід банків США, що полягає у розробці методичного підходу до складання матриці реагування на COVID-19. Дана матриця дає короткий виклад заходів реагування на COVID-19 серед 10 найбільших роздрібних банків США за розміром активів. Ці заходи включають як внутрішню підтримку співробітників, так і зовнішню допомогу для фізичних та юридичних осіб, банківських клієнтів, а також для більш широкої спільноти.

Вирішення питань, пов'язаних з протистоянням пандемії на міждержавному рівні, піднімається в роботі [3]. Лідери країн ЄС консолідували зусилля для розв'язання суперечностей щодо спільних заходів проти пандемії COVID-19. Дослідження, викладені у [4, 5], розкривають проведене оцінювання масштабів пандемії в країнах Латинської Америки, аналізують її вплив на економіку та ефективність проведених урядом антиковідних заходів. Зокрема досвід Куби з соціалістичною системою охорони здоров'я довів її ефективність і спроможність протистояти пандемії не тільки на національному рівні, але і поширювати її на інші країни [6]. У роботі [7] підсумовуються дії регулятора в сфері конкуренції Туреччини у відповідь на пандемію COVID-19, що передбачають недопущення цінової дискримінації в сфері торгівлі ліками, медичним обладнанням та товарами першої необхідності, монополізації та зловживання ринковим становищем. Економічна модель оцінки наслідків пандемії, розроблена для 33 країн, показала, що економічна рецесія буде тривалою і жодна країна не зможе уникнути її негативного впливу, незалежно від прийнятої стратегії [8]. На думку розробників даної моделі ці результати потребують скоординованої багатонаціональної політичної реакції на пандемію.

Аналіз впливу пандемії COVID-19 на світову економіку виявив ряд тенденцій:

- негативна динаміка котирування цінних паперів найбільшими світовими фондовими біржами, у результаті чого центробанкам довелося знизити відсоткові ставки;
- зменшення кількості вакансій та зростання рівня безробіття;
- вагомі компенсації підприємствам сфери послуг (туризм, готельно-ресторанне господарство, транспорт (особливо авіаційний));
- надвисокі доходи та швидке зростання акцій крупних фармацевтичних транснаціональних корпорацій [9].

Завдяки подальшій реалізації державних заходів щодо боротьби з економічними наслідками пандемії, вже у 2021 р. прогнозується зростання світової економіки.

При цьому зміни у бізнес середовищі, викликані пандемією, можна оцінювати двояко. Автори дослідження вважають, що позитивних змін для бізнесу більше, ніж негативних [10].

Подальших досліджень потребують питання, пов'язані з оцінюванням довгострокового впливу пандемії на світову та національні економіки, сценарним моделюванням трансформаційних процесів в національних економічних системах в умовах пандемії.

Таким чином, проведений огляд наукових напрацювань щодо оцінювання впливу пандемії на економіку дозволив виділити такі напрями досліджень:

- галузевий, спрямований на дослідження впливу пандемії на окремі галузі та сегменти економіки (туризм, транспорт, банківська діяльність тощо);
- географічний – оцінювання впливу пандемію на окрему країну чи групу країн (ЄС);
- регуляторний – оцінювання впливу регуляторів на мінімізацію наслідків пандемії;
- економіко-математичного моделювання – розроблення моделі для оцінювання наслідків пандемії для групи країн.

Разом з тим недостатньо досліджено та обґрунтовано питання оцінювання результативності національних політик стосовно мінімізації наслідків та протистояння пандемії. В умовах надзвичайної ситуації, що носить глобальний характер, державне втручання у процес регламентування окремих заходів, спрямованих на стабілізацію економічних процесів, набуло особливого значення. Національна політика кожної країни носить характер дорожньої карти, що визначає способи функціонування економіки в умовах пандемії.

5. Методи досліджень

У процесі проведення дослідження використовувались такі методи:

- аналізу та синтезу – для аналізу позитивних та негативних змін на рівні національних економік у результаті впливу пандемії COVID-19;
- причинно-наслідковий аналіз – для виявлення результатів впливу конкретної політики протистояння пандемії;
- порівняння – для порівняння результатів імплементації політики протистояння пандемії в конкретних сегментах економіки;
- експертне прогнозування – для виявлення основних макроекономічних трендів у майбутньому;
- узагальнення – виявлення спільних ознак у досліджуваних національних політиках.

6. Результати досліджень

Пандемія COVID-19 створила нові реалії функціонування національних економік. В першу чергу, через часткове закриття кордонів скоротилися обсяги міжнародної торгівлі, міжнародного руху капіталу та робочої сили. По-друге, через безпрецедентні витрат урядів на боротьбу з COVID-19, на підтримку національних економік, а також через глобальні економічні рецесії в багатьох країнах значно зріс обсяг зовнішнього державного боргу.

Рівень безробіття за останніми оцінками виріс з 88 до 115 млн чол. в 2020 р. [11].

Крім цього, значно зросла частка тіньового сектора економіки, особливо в країнах з низьким рівнем доходу (в першу чергу, Африканського регіону) [12].

В рамках 20-го звіту про глобальну конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму [11] було проведено опитування керівників різних підприємств щодо сприйняття бізнесом пандемії. Його результати показали, по-

перше, що пандемія по-різному впливає на індикатори конкурентоспроможності в розвинених країнах і країнах, що розвиваються, а по-друге, що вона привела як до негативних, так і до позитивних зрушень в їх економіках (табл. 1, 2).

Як впливає з табл. 1, в розвинених економіках спостерігається зниження рівня конкуренції на мережеві та професійні послуги, а також погіршилось співробітництво між компаніями. Виникли проблеми з пошуку співробітників. Багато торгових компаній перевели свої операції на онлайн-платформи, посиливши таким чином свою присутність на ринку. У країнах, що розвиваються, опитування керівників підприємств, виявило такі негативні тренди:

- збільшення витрат бізнесу, пов'язаних зі злочинністю та насильством; організована злочинність (ці зміни відображають зміну позитивної тенденції у 2018–2019 рр., тому їх слід інтерпретувати як частковий відступ від постійного прогресу у цих аспектах);

- зменшення незалежності судової влади;
- подальше падіння рівня конкуренції;
- стагнація довіри до політиків тощо.

Тобто якщо в розвиненому світі домінували економічні проблеми, то в не зовсім розвиненому – проблеми правового характеру, як реакція на недостатньо стійкі демократичні інститути.

Таблиця 1

Негативні зрушення в економіці через пандемію COVID-19 в розвинених країнах і країнах, що розвиваються [11]

№ з/п	Розвинуті країни			Країни, що розвиваються		
	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% змін в 2020 відносно до 2017–2019	Оцінка за 2017–2019 (0–100)	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% змін в 2020 відносно до 2017–2019	Оцінка за 2017–2019 (0–100)
1	Конкуренція в онлайн-сервісах	–2,9	67,9	Втрати бізнесу через злочинність та насильство	–2,5	52,3
2	Співпраця між компаніями	–2,6	51,9	Судова незалежність	–2,4	43,5
3	Конкуренція в професійних послугах	–2,3	75,0	Організована злочинність	–1,2	56,5
4	Конкуренція в сфері роздрібних послуг	–1,8	78,0	Ступінь домінування на ринку	–0,6	43,8
5	Легкість пошуку кваліфікованих співробітників	–1,5	60,0	Суспільна довіра політиків	–0,4	32,0

Примітка: відсоткова зміна, обчислена як бал 2020 року, мінус середній бал 2017–2019 років, ділиться на середній бал 2017–2019 рр.

Разом з негативними тенденціями в економічній та соціальній сферах пандемія підштовхнула бізнес-структури до впровадження управлінських і технічних інновацій. Основними позитивними зрушеннями на рівні держав стало оперативне реагування урядів на зміни шляхом формування та реалізації відповідних політик мінімізації наслідків пандемії COVID-19. Бізнесові структури змогли налагодити співробітництво та спільну роботу на основі он-лайн платформ (табл. 2).

Таблиця 2

Позитивні зрушення в економіці через пандемію COVID-19 в розвинених країнах і країнах, що розвиваються

№ з/п	Розвинуті країни			Країни, що розвиваються		
	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% змін в 2020 відносно до 2017–2019	Оцінка за 2017–2019 (0–100)	Індикатор конкурентоспроможності національної економіки	% змін в 2020 відносно до 2017–2019	Оцінка за 2017–2019 (0–100)
1	Реакція уряду на зміни	8,2	52,1	Співробітництво в межах компанії	6,9	51,6
2	Співробітництво в межах компанії	4,6	65,0	Реакція уряду на зміни	6,8	42,3
3	Доступність венчурного капіталу	4,4	47,2	Оперативність залізничного транспорту	5,9	34,3
4	Захист мережі соціального захисту	4,2	67,5	Доступність венчурного капіталу	5,9	33,6
5	Міцність банків	4,0	73,3	Можливості країни по залученню талантів	5,8	40,0

Примітка: побудовано на основі даних [11]

Як відзначають експерти саме цифровізація та вдосконалення цифрових навичок серед бізнесу стали головною позитивною реакцією бізнесу на карантинні заходи через пандемію COVID-19 [10].

Розглянемо більш детально напрямки економічної політики держав, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків введеного карантину.

Аналітична вибірка представлена Україною, Європейським Союзом (ЄС) і країнами з різних регіонів, серйозно постраждалих від пандемії COVID-19. У Східній Азії – це Китай як країна-осередок пандемії, а також Іран. У Латинській Америці – Бразилія. Серед країн Африканського континенту в економічному плані найбільш постраждав Єгипет через серйозний удар по туристичному сектору. Серед країн Близького Сходу обрано Об'єднані Арабські Емірати (ОАЕ).

У табл. 3 узагальнені основні напрямки економічної політики в умовах COVID-19 обраних для аналізу країн.

Таблиця 3

Напрямки державної політики мінімізації наслідків пандемії COVID-19 окремих країн

№ з/п	Країна	Заходи щодо мінімізації наслідків пандемії	Обсяг їх фінансування, дол.	Напрямок національної політики
1	2	3	4	5
1	Китай	Кредитування малого та середнього бізнесу	62 млрд	Кредитна
		Скорочення нормативів обов'язкових резервів	85,2 млрд	Монетарна
		Вливання в формі операцій на відкритому ринку	263,5 млрд	
		Фіскальні заходи по боротьбі з COVID-19	747 млрд	Фіскальна
		Зниження мит і податків	139,5 млрд	Податкова
2	Іран	Кредитування малого та середнього бізнесу	4,4 % ВВП	Кредитна
		Вливання в валютний ринок	1,5 млрд	Монетарна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	2 % ВВП	Бюджетна
		Мораторій на сплату податків	6 % ВВП	Податкова
		Страхування безробіття	0,3 % ВВП	Страхова
3	ОАЕ	Скорочення нормативів обов'язкових резервів	70 млрд	Монетарна
		Фіскальні заходи по боротьбі з COVID-19	1,85 млрд	Фіскальна
		Податкові пільги	0,4 млрд	Податкова
		Підтримка приватного сектора	4,4 млрд	Бюджетна
4	Україна	Кредитування малого та середнього бізнесу	625 млн.	Кредитна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	2,9 млрд	Бюджетна
		Розвиток медичної інфраструктури	158 млн	
		Виплата допомоги по безробіттю та звільненню	384 млн	Соціальна, бюджетна

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5
5	ЄС	Кредитування малого та середнього бізнесу	1,2 трлн	Кредитна
		Додаткова покупка цінних паперів центральним банком	900 млрд	Монетарна
		Підвищення ліквідності банківського сектору	144 млрд	
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	288 млрд	Бюджетна
		Створення Фонду відновлення від пандемії COVID-19	900 млрд	
		Підтримка державних інвестицій для лікарень, малих і середніх підприємств, ринків праці	44,4 млрд	Інвестиційна
		Відмова від значного скорочення та захист робочих місць	120 млрд	Соціальна, бюджетна
6	Бразилія	Кредитування малого та середнього бізнесу	12 млрд	Кредитна
		Грошові виплати домогосподарствам	16,7 млрд	Соціальна, бюджетна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	4,5 млрд	Бюджетна
7	Єгипет	Кредитування малого та середнього бізнесу	127,5 млн	Кредитна
		Збільшення бюджетних витрат на охорону здоров'я	318,8 млн	Бюджетна
		Фіскальні заходи по боротьбі з COVID-19	390,8 млн	Фіскальна
		Цільова підтримка туристичного сектору	3,2 млрд	Структурно-галузева

Примітка: побудовано на основі даних [1, 3–5, 13–18]

Покажемо досвід Китаю, який першим прийняв удар на себе і не дивлячись на значні втрати людей та ресурсів зміг виробити власну ефективну політику протистояння пандемії. Тільки в рамках фіскальної політики Китаєм було виділено 4,8 трлн юанів, або 747 млрд дол. Це становить 4,7 % ВВП країни. Завдяки тому, що кошти були спрямовані на кредитування малих і середніх підприємств (8 % від всієї суми фіскальних заходів), в банківський сектор (11,5 %), підтримку фондової біржі (37,5 %) для забезпечення безперебійних поставок медичного обладнання, а також зниження мит і податків (19 %), уряду вдалося досягти економічного зростання. У 2020 році в Китаї ВВП виріс з 10,29 тис. дол. до 10,58 тис. дол. на душу населення, тобто на 2,8 % [17, 19]. Якщо розглядати щоквартальну динаміку ВВП (рис. 1), то в Китаї пік падіння припав на четвертий квартал 2019 р. Початок пандемії, а разом з нею неготовність і деякий час на прийняття рішень дозволили

показником ВВП різко піти вниз. У міру здійснення заходів щодо мінімізації наслідків пандемії, ВВП знову почало своє зростання.

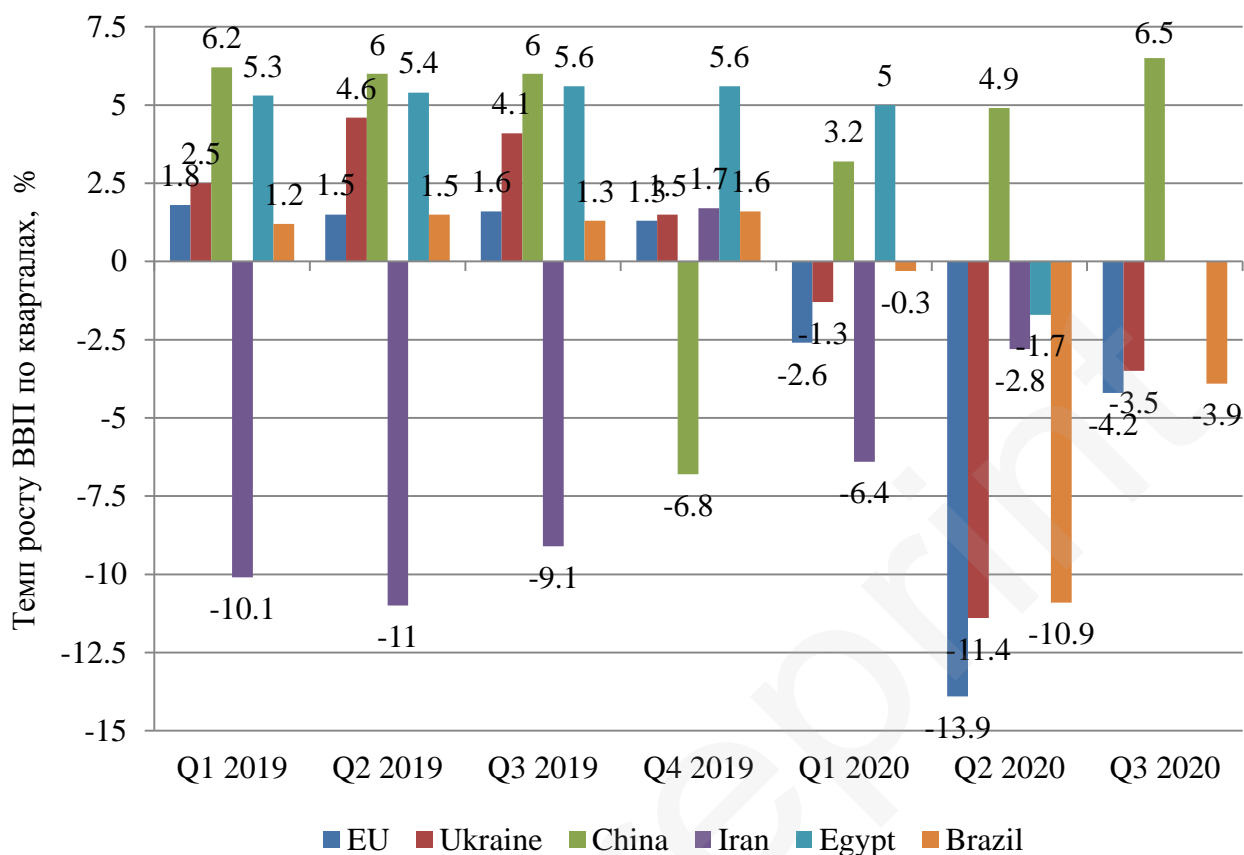

Рис. 1. Темп росту ВВП Європейського Союзу, України, Китаю, Ірану, Єгипту, Бразилії [19]

З огляду на той факт, що ВВП більшості країн в 2020 р. знизився, можна спрогнозувати, що в Китаї завдяки економічному зростанню в 2020 р., темпи зростання ВВП будуть зростати і в 2021 р.

За період пандемії (2020 р.) частка державного боргу Китаю у ВВП зростає з 52,6 % до 61,7 % [20]. Дивлячись на стабілізацію зростання ВВП і грандіозні заходи, що вживаються урядом Китаю для підтримки різних сегментів економіки, можна прогнозувати подальше збільшення рівня державного боргу по відношенню до ВВП до рівня 70–73 %.

Особливий інтерес для аналізу результативності політики протистояння пандемії представляє досвід Ірану, як країни, яка знаходиться під перманентними економічними санкціями. Іран також відноситься до країн, які найбільш постраждали від COVID-19 за кількістю інфікованих в Азії. Однак якщо аналізувати динаміку ВВП за період 2019–2020 рр., то можна відзначити, що його істотне падіння мало місце ще до початку пандемії. Оскільки в своїй національній політиці Іран пішов за китайським варіантом, зосередивши фіскальні заходи на кредитуванні малого та середнього бізнесу, причому тільки на цю сферу було виділено 4,4 % ВВП (у порівнянні з 0,4 % ВВП в Китаї), то вже в першому кварталі 2020 р. можна спостерігати уповільнення темпів

падіння ВВП (рис. 1). Також Іран виділив 1,5 млрд дол. на підтримку валютного ринку, завдяки чому вдалося забезпечити стабільну динаміку курсу валют на рівні 42 іранських ріалу за долар. В цілому, найбільше коштів було виділено на забезпечення мораторію по сплати податків, щоб зменшити навантаження на підприємства в період кризи. Завдяки цьому, за 2020 р. ВВП на душу населення країни виріс на 3,6 %, що більше, ніж в Китаї, тому в Ірані в подальшому прогнозується збільшення темпів зростання ВВП [17, 19].

Великомасштабна монетарна політика в Китаї та Ірані дозволила стримати зростання інфляції через пандемію COVID-19. У Китаї він зберігся на рівні 2,9 %, тому прогнозуємо, що інфляція в Китаї в 2021 р. не перевищить 3 % і повинна зменшитися. Що стосується Ірану, то у нього в 2019 р. був досить високий рівень інфляції (41 %). Незважаючи на глобальний виклик пандемії в 2020 р., уряду вдалося знизити рівень інфляції до 30,5 % (на 25,6 %), тому прогнозуємо, що в 2021 р. рівень інфляції в Ірані буде в районі від 20 до 30 % [21].

Хоча фіскальна та монетарна політики в Китаї та Ірані виявилися ефективними, країнам не вдалося уникнути зростання безробіття в 2020 р.: в Китаї з 3,6 до 3,8 %, а в Ірані з 10,7 до 12,2 % в порівнянні з 2019 р. [22]. Це пов'язано з недостатньою ефективністю соціальної та страхової політик. Так, Іран у 2020 р. виділив на страхування безробіття всього 0,3 % ВВП, тому і спостерігається серйозне зростання безробіття на 1,5 пунктів. У Китаї ж витрати на соціальне страхування безробіття в 2020 р. були набагато вище та склали 2 % ВВП, завдяки чому безробіття зросло всього на 0,2 пункти [17]. Таким чином, прогноз рівня безробіття для Ірану негативний, якщо не буде збільшено витрат на соціально-страхову політику, що ж стосується Китаю, то прогнозуємо, що рівень безробіття в ньому повинен знизитися в 2021 р., оскільки держава почала виділяти значні суми коштів на її страхування.

В Ірані частка державного боргу до ВВП у 2020 р. практично не змінилася (збільшилася на 1 пункт) з 44,7 до 45,4 % [20], тому можна прогнозувати, що і в 2021 р. вона не перевищить 46 %.

Однак серед наведених країн Азії є і ті, чия національна політика щодо мінімізації наслідків COVID-19 не є достатньо ефективною. Це, наприклад, ОАЕ. У 2020 р. обсяг ВВП на душу населення в цій країні впав на 18,5 % з 39,18 до 31,95 тис. дол. [23]. Найбільше постраждала сфера туризму, авіації та освіти. Якщо порівнювати політику ОАЕ з політикою більш успішних в питаннях мінімізації наслідків пандемії країн, то можна відзначити, що на фіскальні стимули виділено хоча і чимало, але все ж недостатньо коштів – 2,8 % ВВП (8,7 млрд дол.). Для порівняння Іран, який знаходиться під економічними санкціями, тільки на кредитування бізнесу виділив 4,4 % ВВП. На податкові пільги виділено 0,4 млрд дол. (в Ірані 6 % ВВП). Проте, в ОАЕ зберігається дефляція на рівні –1,5 % (–1,9 % в 2019 р.), викликана падінням цін на нерухомість, який розпочався ще в 2016 р. Пандемія ще більше стиснула попит на нерухомість і привела до чергового зниження цін [21]. Можна спрогнозувати подальше зменшення рівня дефляції в 2021 р. через різке падіння ВВП. У той же час можна очікувати економічне зростання ОАЕ в 2021 р., в зв'язку з масштабною монетарною політикою держави. Центральним банком

ОАЕ було оголошено про пакет заходів в 70 млрд дол. (20 % ВВП ОАЕ), спрямованих на зниження нормативних резервів банків, лібералізацію банківської сфери. Передбачено спрощення банківських операцій, відстрочку по кредитах, пільгове кредитування для бізнесу [17].

Однак значне виділення коштів на монетарну політику призведе до подальшого зростання державного боргу: у 2020 р. його частка у ВВП зросла з 27,3 до 36,9 %, і можна прогнозувати подальше зростання в 2021 р. не менше ніж до 40 %.

Серед наведених у табл. 3 країн тільки Єгипту вдалося досягти економічного зростання в 2020 р. Так, ВВП з розрахунку на душу населення зріс з 3,04 до 3,42 тис. дол. або на 12,5 % [19]. Найбільш розвинутою в Єгипті є туристична сфера. Тому значна частина коштів була виділена на її підтримку в умовах карантину, а саме 12 % всього ВВП країни, завдяки чому вдалося уникнути падіння галузі та переорієнтуватися на умови карантинних обмежень. Крім цього, влада Єгипту розгорнули широку соціальну кампанію: збільшили пенсії на 14 %, на пільгове споживче кредитування було направлено 2,4 % ВВП. Значно були розширені соціальні програми, особливо для працівників туристичної сфери. Єгипет також відрізняє широка спрямованість національних політик по боротьбі з COVID-19. Крім фіскальної, структурної та соціальної політик, реалізовується також монетарна (значний обсяг гарантій Центробанка – 1,8 % ВВП, спрощення банківських операцій), введення канікул на більшість податків [17]. Також посилено фінансується сфера охорони здоров'я, завдяки чому в Єгипті протягом останніх 5 місяців кількість видужалих значно перевищує кількість хворих [24].

У 2021 р. слід очікувати збереження тенденції збільшення темпів зростання ВВП на душу населення в Єгипті. Сам темп буде залежати від швидкості відкриття інших туристичних дестинацій. Якщо тенденція не зміниться, а Єгипет збереже свою відкритість туристичним потокам, то зростання ВВП очікується на рівні 9–10 %. І це дуже високий рівень для країн, що розвиваються, навіть в допандемічний період.

Рівень інфляції в Єгипті в 2020 р. знизився з 13,9 до 5,7 % [21]. Можна прогнозувати у 2021 р. стабілізацію інфляції на рівні 5 %. Єгипет є однією з небагатьох країн, де в 2020 р. знизився рівень безробіття: з 8,6 до 8,3 % відносно попереднього року [22]. Що стосується державного боргу, то в Єгипті він виріс незначно з 83,8 до 86,6 % по відношенню до ВВП, що також ілюструє достатньо результативну бюджетну політику. Можна прогнозувати в 2021 р. рівень інфляції не вище 8 % і рівень державного боргу в межах 80–90 %. Тобто особливих змін в цих напрямках не передбачається [20].

Найбільшому економічному спаду серед обраних країн була піддана Бразилія: її ВВП на душу населення впав у 2020 р. з 8,75 до 6,45 тис. дол. (на 26,3 %) [19]. Причиною економічного спаду є те, що влада Бразилії значно недооцінила масштаби поширення COVID-19. Через несвоєчасність превентивних заходів Бразилія є однією з найбільш постраждалих країн як за кількістю хворих COVID-19, так і в економічному плані. Непослідовна національна політика привела до значного зростання первинного дефіциту бюджету до 8,3 % ВВП [16, 17].

Хоча й фіскальні заходи уряду склали 12 % від ВВП і були реалізовані в різних напрямках національної політики (соціальна, бюджетно-податкова, грошово-кредитна), проте ці заходи виявилися неефективними. Також, державі слід звернути увагу на страхування від безробіття та більше коштів виділяти на підтримку вразливих галузей промисловості, оскільки на домогосподарства було виділено значно більше коштів, ніж на бізнес [17]. Надалі можна очікувати подальше падіння ВВП Бразилії, хоча темпи такого падіння трохи сповільниться.

Частка державного боргу в ВВП Бразилії стрімко зросла в 2020 р. з 89,5 до 101,4 % [20]. Поєднання з високим рівнем первинного дефіциту бюджету дозволяє нам прогнозувати подальше зростання державного боргу Бразилії до 110 % в 2021 р.

Через відсутність налагодженої страхової політики щодо безробіття, а саме введення заходів лише з часткової компенсації працівникам, її рівень в країні зріс з 11,9 до 13,4 % [22]. Оскільки держава більше витрат виділяє в соціальній політиці пенсіонерам і малозабезпеченим, ніж бізнесу, то можна прогнозувати подальше збільшення безробіття до 15 % в 2021 р.

Однак позитивним моментом є те, що чітка соціальна спрямованість заходів в Бразилії дозволила уникнути зростання інфляції в країні та привела до зниження її рівня з 3,7 до 2,7 %. У 2021 р. можна очікувати зростання інфляції через можливу грошову емісію для покриття бюджетного дефіциту та державного боргу.

Європейська комісія розробила комплексну політику протистояння та мінімізації наслідків пандемії, що охоплює фінансову допомогу малим та середнім підприємствам, підтримує банківську систему та сферу охорони здоров'я тощо (табл. 1). Було розроблено програму SURE (Support Mitigating Unemployment Risks in Emergency), спрямовану на зниження ризиків безробіття у надзвичайних ситуаціях.

Економіку ЄС теж не оминули негативні тенденції. Спостерігається падіння темпів росту ВВП, яке досягло свого апогею в другому кварталі 2020 р. Разом з тим зважаючи на достатній запас міцності економіки в умовах карантинних обмежень ЄС подолала негативний тренд та знизилася темпи падіння.

У липні 2020 р. представники країн-членів ЄС прийняли рішення про додаткове виділення 750 млрд євро для відновлення економіки після пандемії. Також передбачено довгостроковий бюджет ЄС у розмірі 1 074,3 млрд євро на 2021–2027 рр.

Разом з виділеними 540 млрд євро для трьох систем соціального захисту (для працівників, підприємств та країн-членів), загальний пакет відновлення економіки ЄС складе 2 364,3 млрд євро [25].

Якщо у 2019 р. темп росту ВВП України склав 3,2 %, то протягом трьох кварталів 2020 він був від'ємним, з найнижчим значенням у 2-му кварталі (–11,4 %) [19, 21]. Різке падіння реального ВВП в Україні у цей період свідчить про неефективність початкових заходів щодо мінімізації наслідків карантину та неготовність економіки балансувати карантинні заходи.

У третьому кварталі 2020 р. Україні вдалося подолати негативний приріст реального ВВП, але цього недостатньо для його подальшого зростання, оскільки обмежені фінансові ресурси не дають можливості підтримати фіскальні стимули. Разом з тим річне зростання споживчих цін було незначним.

7. SWOT-аналіз результатів дослідження

Strengths. Сильні сторони дослідження результативності полягають у тому, проведено моніторинг та конкретизовано результативність політики протистояння та мінімізації наслідків пандемії COVID-19 окремих країн. В порівнянні з іншими дослідженнями оцінювання впливу пандемії COVID-19 на національні економіки, робиться акцент на результативність політики, спрямованої на мінімізацію наслідків пандемії. Порівняльний аналіз впроваджених заходів та основних макроекономічних результатів дозволяє оцінити їх результативність та надати експертний прогноз подальшим тенденціям розвитку економіки.

Weaknesses. Даний методичний підхід обмежується аналізом макроекономічних показників і не враховує структурних змін в окремих сегментах економіки.

Opportunities. Розроблений методичний підхід може бути доповнений даними глобальних рейтингів в залежності від мети дослідження (наприклад, індекс глобальної конкурентоспроможності, глобальний індекс інновацій, індекс легкості ведення бізнесу тощо). На основі приведених політик можна виявити та структурувати стратегії країн у питаннях протистояння та мінімізації наслідків пандемії COVID-19.

Threats. Дані для аналізу не завжди є доступними та співставними. Зокрема це стосується країн із закритою економікою, країн, що перебувають під економічними санкціями та слаборозвинених країн із недосконалими органами державної статистики.

8. Висновки

1. Проаналізовано рівень впливу пандемії COVID-19 на світову економіку та економіки окремих країн та виявлено відмінності між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Якщо розвинуті країни мають проблеми з конкурентоспроможністю та співпрацею, то країни, що розвиваються потерпають від зростання злочинності та недосконалості правосуддя.

2. Моніторинг національних політик з мінімізації наслідків пандемії окремих країн дозволив виділити спільні напрями такої політики: податкові пільги, соціальне страхування на випадок безробіття, стабілізація банківської системи.

3. Оцінювання заходів, спрямованих на мінімізацію наслідків пандемії крізь призму їх впливу на основні макроекономічні показники, дозволив виявити успішні приклади, що базуються на значній підтримці малого та середнього бізнесу. Саме бізнесові структури продукують ВВП та наповнюють державний бюджет, балансуючи макроекономічні пропорції.

4. Експертне прогнозування окремих параметрів розвитку аналізованих країн дозволило сформулювати гіпотезу про деякі закономірності, що матимуть місце у 2021 р. та є результатом імплементованих політик мінімізації наслідків пандемії:

– сильні економіки із значним запасом міцності та економіки країн, що розвиваються, які змістили акцент на підтримку бізнесових структур, зможуть уповільнити темпи падіння ВВП та зростання інфляції, і при стабілізації економіки поступово нарощувати втрачений економічний потенціал;

– країни, що відтермінували заходи протистояння пандемії, та здійснювали епізодичні заходи, що не мали системного характеру, у 2021 р. будуть змушені шукати ресурси для подолання інфляційних процесів в економіці та падіння ВВП.

Література

1. Yao, K. (2020). China's coronavirus crisis fans calls for fast-tracked stimulus. *Reuters*. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-china-stimulus/chinas-coronavirus-crisis-fans-calls-for-fast-tracked-stimulus-idUSKCN2240QJ>
2. Magana, A., Green, R. (2020). Coronavirus response matrix: these are the steps US banks are taking to confront the coronavirus pandemic. *Business Insider*. Available at: <https://www.businessinsider.com/steps-us-banks-are-taking-to-confront-coronavirus-pandemic-2020-4>
3. Chapman, C. (2020). A Response to the Coronavirus Pandemic Has Stumped EU Leaders. *Australian Institute of International Affairs*. Available at: <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/20665/>
4. Altman, D., Valarezo, J. C. (2020). Deaths and desperation mount in Ecuador, epicenter of coronavirus pandemic in Latin America. *The Conversation*. Available at: <https://theconversation.com/deaths-and-desperation-mount-in-ecuador-epicenter-of-coronavirus-pandemic-in-latin-america-137015>
5. Burki, T. (2020). COVID-19 in Latin America. *The Lancet Infectious Diseases*, 20 (5), 547–548. doi: [http://doi.org/10.1016/s1473-3099\(20\)30303-0](http://doi.org/10.1016/s1473-3099(20)30303-0)
6. Vivanco, P. (2020). Cuba is Ready to Aid the U.S. in its Fight Against COVID-19. *The Progressive*. Available at: <https://progressive.org/dispatches/cuba-ready-aid-us-in-fight-against-covid-vivanco-200430/>
7. Buğra Aydın, A., Özer, N. (2020). Impacts Of COVID-19 On Competition: How Are Competition Authorities Responding To The Pandemic? *Mondaq*. Available at: <https://www.mondaq.com/turkey/antitrust-eu-competition-/942900/impacts-of-COVID-19-on-competition-how-are-competition-authorities-responding-to-the-pandemic>
8. Chudik, A., Mohaddes, K., Hashem Pesaran, M., Raissi, M., Rebucci, A. (2020). Economic consequences of COVID-19: A counterfactual multi-country analysis. *VoxEU*. Available at: <https://voxeu.org/article/economic-consequences-COVID-19-multi-country-analysis>
9. Jones, L., Palumbo, D., Brown, D. (2021). Coronavirus: How the pandemic has changed the world economy. *BBC News*. Available at: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>
10. Ang, C. (2020). The Economic Impact of COVID-19, According to Business Leaders. *Visual Capitalist*. Available at: <https://www.visualcapitalist.com/economic-impact-COVID-19/>
11. Klaus Schwab, K., Zahidi, S. (2020). The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. *World Economic Forum*. Geneva, 94. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf
12. Воздействие пандемии COVID-19 на Африку (2020). *Организация Объединённых Наций*. Available at: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/africa_covid_brief_russian.pdf

13. Subran, L., Garatti, A., Boata, A., Barthalon, E. (2020). COVID-19: Quarantined economics. *Euler Hermes*. Available at: https://www.eulerhermes.com/en_global/news-insights/economic-insights/COVID-19-quarantined-economics.html
14. United States of America. Government and institution measures in response to COVID-19 (2020). *KPMG*. Available at: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/united-states-of-america-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>
15. Timmers, B., TenBruggencate, M. (2020). Canada's Task to Leave No One Behind During COVID-19 Pandemic. *International Institute for Sustainable Development*. Available at: <https://www.iisd.org/articles/canada-covid-leave-no-one-behind>
16. COVID-19 in Latin America: Brazil Hardest Hit as Region Braces for Peak Pandemic (2020). *Leaders League*. Available at: <https://www.leadersleague.com/en/news/COVID-19-in-latin-america-brazil-hardest-hit-as-region-braces-for-peak-pandemic>
17. Policy Responses to COVID-19 (2021). *International Monetary Fund*. Available at: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19>
18. Maliszewska, M., Mattoo, A., van der Mensbrugghe, D. (2020). *The Potential Impact of COVID-19 on GDP and Trade: A Preliminary Assessment*. Policy Research Working Paper, No. 9211. Washington: World Bank. Available at: <http://hdl.handle.net/10986/33605>
19. Real GDP growth. Annual percent change (2021). *International Monetary Fund Data Mapper*. Available at: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
20. General government gross debt. Percent of GDP (2021). *International Monetary Fund Data Mapper*. Available at: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD
21. Inflation rate, average consumer prices. Annual percent change (2021). *International Monetary Fund Data Mapper*. Available at: <https://www.imf.org/external/datamapper/PCPIPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>
22. Unemployment rate. Percent (2021). *International Monetary Fund Data Mapper*. Available at: <https://www.imf.org/external/datamapper/LUR@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>
23. GDP per capita, current prices. U.S. dollars per capita (2021). *International Monetary Fund Data Mapper*. Available at: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>
24. Коронавірус в Єгипті (2021). *Міністерство фінансів України*. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/coronavirus/geography/egypt/>
25. COVID-19: The EU's response to the economic fallout (2021). *European Council of the European Union*. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/coronavirus/COVID-19-economy/>